

16/4/20

חגיגות הרמדאן בצל הקורונה – אתגרים והמלצות מדיניות

בשבוע האחרון אנו עדים לעלייה במספר הנפגעים ממגפת הקורונה בחברה הערבית. יישובים כמו ג'סר אלזרקא, דיר אלסד, אום אל פחם, דבורייה, ג'ת ועוד מטפסים ברשימת מוקדי ההתפרצות של הקורונה. עד כה, החברה הערבית הייתה בתת-ייצוג ברשימת החולים קשה, ונרשמו רק 2 נפטרים מקורונה בבתי החולים. אולם, מאחר וככל הנראה הקורונה מגיעה רק כעת ליישובים הערביים, סביר כי המצב צפוי להשתנות כעת.

כל זה קורה כשבוע בלבד לפני תחילת חודש הצום של רמדאן, חודש של חג המתאפיין בשגרה בפעילות חברתית ודתית ענפה למוסלמים בישראל. במקביל, עם סיום חג הפסח, גובר השיח התקשורתי בצורך לחזרה לשגרת העבודה והלימודים, ויש חשש להתרופפות בהיענות להוראות הריחוק החברתי גם בחברה הערבית. תמונת מצב זו מציבה אתגרים רבים בפני החברה הערבית ומערכת אכיפת החוק במדינה. ההערכה היא שהקורונה רק החלה לתת את אותותיה בחברה הערבית והשיא עוד לפנינו.

מנהגי הרמדאן ותמונת המצב בשטח

חודש רמדאן הוא החודש התשיעי בלוח השנה המוסלמי (היג'רי), והוא יחל השנה ביום ה', ה-24.4. הרמדאן מצויין ע"י מוסלמים ברחבי העולם, בהם כ-1.4 מיליון ערבים אזרחי ישראל, בצום מאוכל, שתייה ועישון - החל מעלות השחר ועד השקיעה. הצום מסתיים מדי יום לאחר שקיעת השמש ב"איפטאר" – ארוחה גדולה וחגיגית אליה מתכנסת כל המשפחה. חודש רמדאן מתאפיין בארוחות איפטאר אלה בהן רבים מתארחים אצל חברים ושכנים, וכן בתפילות לילה.

בשל הקורונה, פסקה המועצה האיסלמית לפתווה (צווי הלכה) ובה נדרשו האנשים להתפלל בבית, לא לקיים אירועים המוניים, ולהישמע להוראות משרד הבריאות. רוב האנשים נשמעים אך עדיין יש קבוצות קטנות של אנשים שלא נשמעים ומגיעים להתפלל ברחבות של המסגדים שנסגרו לפני מספר שבועות.

באשר לעבודה וללימודים, בעת שגרה מוסלמים רבים מצמצמים את שעות העבודה בחודש רמדאן בשל הצום. הפעילות בבתי הספר בחברה הערבית מוגבלת ברמדאן ומסתיימת מדי יום מוקדם (ב-12:35). כמחצית מהתלמידים נשארים ערים אל תוך הלילה ולא מגיעים ללימודים כלל. יש לציין, כי במהלך החודש החולף כבר נפערו פערים משמעותיים בין החברה היהודית לערבית בשל הפערים הדיגיטליים שאפשרו למידה מצומצמת מאד בבתי הספר הערביים. על כן, חודש רמדאן צפוי לגרום לפערים נוספים בין תלמידים יהודים לערבים.

חודש רמדאן מתאפיין בהיותו חודש של שפע, חודש של מתן מתנות לכל בני המשפחה וסעודות איפטאר חגיגיות. אולם, השנה הוא מתקיים כאשר רבים מהחוגים נותרים ללא פרנסה. בחברה הערבית ישנו מיעוט של עובדים בעבודות שהוגדרו כחיוניות, וכעת בשל צמצום החגיגות רבים יאבדו מקור פרנסה נוסף. תוך כדי כך, מכת האלימות והפשיעה ממשיכה להכות בחברה הערבית, ויש צורך רב בשירותי הרווחה.

אתגרים עיקריים

- הכנות לחג – מניעת התקהלות בבתי עסק בעת ההכנות לארוחות החג.
- הסברה ושכנוע – שינוי מנהג הקהילתיות (בתפילה ובשבירת הצום) ברמדאן. לא לקיים תפילות המוניות במסגדים ומחוצה להן ולא ארוחות מחוץ לבית. קיום ארוחות חג במסגרת המשפחה הגרעינית בלבד.
- לרתום את הרשויות המקומיות לפעולה
- לרתום את אנשי הדת המקומיים לפעולה
- הגברת האכיפה של התקנות בחברה הערבית בתקופת הרמדאן

המלצות מדיניות

1. **יש לעכב את החזרה לשגרה בחברה הערבית.** מאחר והקורונה הגיעה ליישובים הערביים, ככל הנראה כשבועיים-שלושה אחרי שאר המדינה, השיח על "אסטרטגיית היציאה" מהמשבר מוקדם מדי ולא רלוונטי לחברה הערבית.
2. **הגדלת כמות הבדיקות וניטור מצב התחלואה**
3. **הגברת המגבלות על החברה הערבית בתקופת הרמדאן,** תוך רגישות ותיאום עם הרשויות המקומיות ובהתאם לחומרת ההתפרצות בכל יישוב ויישוב.
4. **הסברה ושכנוע** – הקצאת מאמצי הסברה ייעודיים לחברה הערבית לקראת הרמדאן, כולל קמפיילים להעלאת המודעות לקיום מנהגי החג בהתאם להנחיות החדשות. במסגרת זו, יש להתמקד בנושא ההימנעות מתפילות המוניות, בקיום החגיגות במסגרת המשפחה הגרעינית בלבד, וכן לצאת בקמפיילים ייעודיים לצעירים בנושא הימנעות מהתקהלויות לעישון נרגילה הנהוגות בתקופת החג.
5. **סגר לילי ממוקד** - במוקדי ההתפרצות (ובהם בלבד), יש להטיל סגר מלא מהשעה שש בערב ועד הבוקר.
6. **התחלה מיידי של אכיפה נוקשה** יותר של תקנות בחברה הערבית כבר עכשיו, כולל דו"חות כספיים לאנשים המפירים את ההנחיות – לא להמתין עד תחילת הרמדאן. במסגרת האכיפה, יש להקפיד על רגישות ואיפוק במגע בין המשטרה וכוחות ביטחון אחרים לאזרחים.
7. **מניעת תפילות המוניות** ברחבות הסמוכות למסגדים.
8. **הגבלות על מסחר ומסעדות** – יש להקל על הסוחרים בשעות היום ולהכביד עד סגירה בשעות הלילה. על הרשויות המקומיות לא לאפשר פתיחת דוכני המכירה הרבים הנפתחות במיוחד ברמדאן: דוכני פלאפל, חמוצים וממתקים ומשקאות.
9. **לימודים ובתי ספר** – מאחר ובתקופת הרמדאן הלימודים מוגבלים ממילא, יש להאריך את "חופשת" בתי הספר והתלמידים, כך שתכלול לכל הפחות את השבועיים הראשונים ברמדאן. בהתאם לכך, יש לקצר את החופש הגדול בחודשי הקיץ, על מנת לאפשר סגירת הפער הפדגוגי שנוצר בשל תקופת הלמידה מרחוק והרמדאן.
10. **הקלות בנקאיות ונגישות לאשראי** – העובדה שבחברה הערבית שיעור עובדי השירותים והתעשייה גדול במיוחד, גוררת פגיעה עמוקה ונרחבת במגזר שמפרנסו לא יכולים לעבוד מהבית. זאת, לצד הצורך בהוצאות חריגות בתקופת הרמדאן (גם אם מצומצמות יחסית), מחייבת התייחסות מיוחדת מהבנקים הנדרשים להקל על האזרחים הערבים ולהעניק הלוואות לזקוקים להן.
11. **שירותי הרווחה** – הגדלת תקני העובדים הסוציאליים ומתן תקציבים ייעודיים למחלקות הרווחה ביישובים.
12. **תרבות ובידור** – שידורי הופעות מוזיקה, תוכניות והצגות וירטואליות בערבית ע"י משרד התרבות והספורט (בדומה למתכונת השידורים בעברית במהלך חג הפסח).